

Тернопільська обласна рада
Управління освіти і науки Тернопільської облдержадміністрації
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка

Кафедра педагогіки та психології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з навчальної роботи

М.Б. Боднар

серпень 2019 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ДИФЕРЕНЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ

рівень вищої освіти – *перший (бакалаврський)*
галузь знань – *05 Соціальні та поведінкові науки*
спеціальність – *053 Психологія*
освітньо-професійна програма – *Психологія*

Кременець – 2019

Ярощук М.В. Диференційна психологія: [робоча програма з диференційної психології для студентів спеціальності: 053 Психологія] / М.В. Ярощук. – Кременець, 2019 – 26 с.

Розробник програми: Ярощук М.В. – кандидат психологічних наук, викладач кафедри педагогіки та психології Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри педагогіки та психології.
Протокол № 1 від 31 серпня 2019 р.

Завідувач кафедри:

Л.М. Кравець

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: 01 Освіта	Нормативна	
	Спеціальність: 053 Психологія		
Модулів – 3	Освітньо-професійна програма підготовки: бакалавр	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 4		2	2
		Семестр	
Загальна кількість годин – 90		III	III
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 3,1		Лекції	
		18 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		16 год.	6 год.
		Самостійна робота	
		56 год.	76
	Вид контролю: екзамен		

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 38 % / 62 %;

для заочної форми навчання – 16 % / 84 %;

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Диференційна психологія» є ознайомлення студентів з сучасними уявленнями щодо джерел індивідуальних варіацій психіки, класичними та новітніми типологіями індивідуальності, а також формування у студентів адекватних уявлень щодо індивідуальних, групових і типологічних відмінностей між людьми, які проявляються в специфіці організації нервової системи і психічних процесів, інтелекту і свідомості, в різних рисах особистості і поведінки.

Завдання курсу: знання індивідуальних, типологічних та групових відмінностей між людьми; розуміння природи, джерел і наслідків цих відмінностей; розуміння закономірностей психічного варіювання.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен оволодіти такими **компетентностями:**

загальні:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях професійної діяльності.

ЗК3. Знання та розуміння предметної області та специфіки професійної діяльності психолога.

ЗК 4. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК5. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 10. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК 14. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя

спеціальні:

СК 1. Знання категоріально-понятійного апарату психології .

СК 2. Вміння самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

СК 8. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Програмні результати:

ПР1. Визначати, аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПР2. Демонструвати розуміння закономірностей та особливостей розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

- ПР3.** Ілюструвати прикладами закономірності та особливості функціонування та розвитку психічних явищ.
- ПР4.** Здійснювати пошук інформації з різних джерел для вирішення професійних завдань в т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.
- ПР5.** Здійснювати реферування наукових джерел, обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки.
- ПР9.** Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для поінформованої аудиторії, формулювати розгорнутий аналіз та тези досліджень.
- ПР11.** Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.
- ПР14.** Емпатійно взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові особливості.
- ПР16.** Демонструвати відповідальне ставлення до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

3. Програма навчальної дисципліни **Змістовий модуль I** ***Методологічні засади диференційної психології***

Тема 1. Предмет та завдання диференційної психології.

Визначення диференційної психології як науки. Короткий історичний нарис її розвитку. Виникнення, розвиток і становлення індивідуальної варіативності психічних явищ як предмет наукового дослідження. Концептуальний підхід до цілей і завдань диференційної психології. Напрямки диференційної психології. Категорії опису індивідуальних відмінностей. Місце диференційної психології у системі наукових знань. Прикладне і теоретичне значення диференційної психології. Роль і місце знань індивідуальних відмінностей у професійній діяльності психолога.

Тема 2. Сучасні підходи до вивчення проблем диференційної психології.

Типологічний підхід у диференційній психології: загальні психологічні типології, патопсихологічні типології, прикладні психологічні типології людини. Індивідуально-метричний підхід: нормативний напрям, кореляційно-факторний напрям, диференційно-психологічна діагностика. Психологічні прояви непсихологічних типологій людини: біологічно обумовлені типології та класифікації, соціально обумовлені типології та класифікації, елементи генетичної психології. Індивідуалізаційний підхід у диференційній психології: напрям вікової та гендерної індивідуалізації, персоналістичний напрям.

Тема 3. Індивідуальна специфіка психічних процесів.

Диференційна когнітологія: відмінності у пізнавальних процесах. Сенсорномоторні стратегії. Психомоторні стилі. Індивідуальні параметри

сприймання. Відмінності в образній сфері (в сфері уявлень та уяви). Типи уваги та пам'яті. Стильові характеристики мислення.

Змістовий модуль II

Індивідуально-типологічні особливості темпераменту, характеру та здібностей людини

Тема 4. Темперамент як психобіологічна основа особистості.

Історико-психологічний аналіз поняття темперамент. Гуморальна теорія темпераменту. Темперамент як фізіологічний фактор поведінки. Тілесні прояви темпераменту. Типологія темпераменту Ернста Кречмера та Уільяма Шелдона. Психологічна інтерпретація характеристик темпераменту. Властивості нервової системи як передумови темпераменту. Диференційний психофізіологічний підхід до пояснення індивідуально-типологічних відмінностей (Б. М. Теплов, ІІ В. Д. Небиліцин, В. С. Мерлін). Регулятивна теорія темпераменту Яна Стреляу. Концепція структури темпераменту В. М. Русалова. Розвиток темпераменту у контексті психогенетичних та лонгітюдних досліджень. Стійкість темпераментальних показників. Темперамент у структурі індивідуальних властивостей.

Тема 5. Базові компоненти характеру.

Поняття характеру. Структура характеру. Характер та інші властивості індивідуальності. «Я-концепція». Стратегії надання переваг, «образ-Я» і конструктивні малюнки. Самооцінка. Регулятивно-інтеграційна функція «Я» як основного елемента характеру. Система базових орієнтацій: на себе, на предмет діяльності, на інших людей. Типології характеру.

Тема 6. Здібності та інтелект.

Поняття здібностей та інтелекту. Інтелектуальний коефіцієнт IQ. IQ і здатність до навчання. Формальний аналіз інтелекту: від загального фактору до ієрархічних моделей. Стійкість інтелектуальних вимірювань. Спадковість і середовище в детермінації інтелектуальних відмінностей. Інтелект у структурі індивідуальних властивостей. Тривожність та інтелект, темперамент та інтелект, особистість та інтелект.

Змістовий модуль III

Особистісні, статево-вікові відмінності та індивідуальний стиль діяльності людини

Тема 7. Індивідуальний стиль діяльності та поведінки людини.

Конструкт «стиль» у психології. Визначення поняття стилю. Простір стильових проявів: перцепція, когніція, параметри поведінки та діяльності. Феноменологія когнітивного стилю. Компоненти індивідуального стилю діяльності. Концепція стилю людини О. В. Лібіна. Типологія стильової поведінки.

Тема 8. Особистісні відмінності.

Особистість: диференціально-психологічний аспект. Концепція особистісних рис Г. Оллпорта. Риси особистості: екстраверсія, інтроверсія; активність, соціабельність, емоційність, тривожність, гнів, сором'язливість. Теорії особистісних факторів Г. Айзенка, Р. Кеттелла. П'ятифакторна модель особистості. Нейропсихологічна інтерпретація особистісних параметрів. Структурно-функціональна організація особистості. Формально-динамічна модель особистості. Стабільність та мінливість особистісних властивостей.

Тема 9. Структурно-функціональна модель індивідуальності людини.

Поняття індивідуальності. Конституціональний фактор індивідуальності. Морфофункціональна асиметрія півкуль головного мозку. Нейрофізіологічні основи індивідуальних відмінностей. Концепція інтегральної індивідуальності В. С. Мерліна. Параметри функціонування індивідуальності: інтенсивність – помірність, стійкість – мінливість, широта – вузькість, включеність – дистантність. Механізми формування і розвитку індивідуальності: диференціація, ієрархічність, координованість, інтегрованість. Соціоекономічний статус індивідуальності.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	Усього	л	п	лаб	с.р.	Усього	л	п	лаб	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Модуль 1										
Змістовий модуль 1										
Методологічні засади диференційної психології										
Тема 1	10	2	2	-	6	20	2	2	-	8
Тема 2	10	2	2	-	6				-	8
Тема 3	10	2	2	-	6	8	-	-	-	8
Разом за змістовим модулем 1	30	6	6	-	18	28	2	2	-	24
Змістовий модуль 2										
Індивідуально-типологічні особливості темпераменту, характеру та здібностей людини										
Тема 4	10	2	2	-	6	18	-	2	-	8
Тема 5	10	2	2	-	6		-		-	8

Тема 6	10	2	2	-	6	10	2			8
Разом за змістовим модулем 2	30	6	6	-	18	28	2	2	-	24
Змістовий модуль 3 Особистісні, статево-вікові відмінності та індивідуальний стиль діяльності людей										
Тема 7	10	2	2	-	6	22	2	4	-	8
Тема 8	10	4	2	-	6				-	8
Тема 9	10	-	-	-	8	12	-	-		12
Разом за змістовим модулем 3	30	6	4	-	20	34	2	4		28
Усього годин	90	18	16	-	56	90	6	8	-	76

5. Теми семінарських та практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (д.ф.)	Кількість годин (з.ф.)
1.	Методологічні засади диференційної психології. Основні методологічні підходи до диференційної психології.	2	2
2.	Індивідуальна специфіка психічних процесів.	2	
3.	Темперамент як психобіологічна основа особистості.	2	-
4	Характер як індивідуально-психологічна особливість людини.	2	2
5	Здібності та інтелект.	2	
6	Стиль людини: способи взаємодії зі світом.	2	-
7	Особистість: диференційно-психологічний аспект.	2	4
8	Індивідуальність у диференційній психології	2	-
	Разом годин	16	8

Семінарське заняття №1

ТЕМА: Методологічні засади диференційної психології. Основні методологічні підходи до диференціальної психології.

Питання для обговорення:

1. Становлення диференційної психології: історичний аспект.
2. Предмет та завдання диференціальної психології.
3. Універсальні дихотомії людинознавства: диференційно-психологічний аспект.

4. Людина як організм, індивід, особистість, індивідуальність, суб'єкт взаємодії зі світом.
5. Принципи та методи диференційної психології.
6. Типологічний підхід у диференційній психології.
7. Індивідуально-метричний підхід у диференційній психології.
8. Психологічні прояви непсихологічних типологій людини.
9. Індивідуалізаційний підхід у диференційній психології.

Семінарське заняття №2

ТЕМА: Індивідуальна специфіка психічних процесів.

Питання для обговорення:

1. Індивідуальні відмінності у сфері відчуттів та сприймань.
2. Відмінності в уяві та уявленнях.
3. Індивідуальні особливості уваги.
4. Індивідуальні особливості пам'яті.
5. Стильові характеристики мислення.

Семінарське заняття № 3

ТЕМА: Темперамент як психобіологічна основа особистості.

Питання для обговорення:

1. Поняття темпераменту у сучасній психології.
2. Гуморальна теорія темпераменту.
3. Конституційні теорії темпераменту (типології Кречмера та Шелдона).
4. Властивості нервової системи як передумови темпераменту (теорія І. П. Павлова).
5. Властивості темпераменту, виділені школою Теплова-Небиліцина.
6. Регулятивна теорія темпераменту Яна Стреляу.
7. Концепція структури темпераменту В. М. Русалова.

Семінарське заняття №4

ТЕМА: Характер як індивідуально-психологічна особливість людини.

Питання для обговорення:

1. Поняття характеру та його структура.
2. «Я-концепція» як центральне утворення характеру.
3. Самооцінка в структурі характеру.
4. Властивості характеру.
5. Типології характеру.

Семінарське заняття №5
ТЕМА: Здібності та інтелект.

Питання для обговорення:

1. Поняття здібностей. Індивідуальні відмінності у здібностях людини.
2. Сутність інтелектуального коефіцієнту IQ.
3. Відмінності в інтелекті, обумовлені спадковими факторами та соціокультурним середовищем.
4. Інтелект у структурі особистості.
5. Поняття емоційного інтелекту (коефіцієнт EQ).

Семінарське заняття №6
ТЕМА: Стиль людини: способи взаємодії зі світом

Питання для обговорення:

1. Поняття стилю у сучасній психології.
2. Особливості когнітивного стилю та характеристика його параметрів.
3. Індивідуальний стиль діяльності.
4. Концепція стилю людини О. В. Лібіна.
5. Типологія стильової поведінки. Атрибутивний стиль та стилі реагування: механізми психологічного захисту та копінг-стратегії.

Семінарське заняття №7
ТЕМА: Особистість: диференціально-психологічний аспект.

Питання для обговорення:

1. Поняття особистості в сучасній психології.
2. Поняття особистісної риси, запропоноване Г. Оллпортом.
3. Механізми виникнення особистісних рис: нейрофізіологічні (Павлов, Айзенк, Гейл), фіксація установок (Норакідзе).
4. Характеристика факторних теорій особистості.
5. Структурно-функціональна та формально-динамічна модель особистості.

Семінарське заняття №8
ТЕМА: Індивідуальність у диференціальній психології

Питання для обговорення:

1. Поняття індивідуальності в сучасній психології.
2. Конституціональний фактор індивідуальності.
3. Концепція інтегральної індивідуальності В. С. Мерліна.
4. Механізми формування і розвитку індивідуальності.
5. Соціоекономічний статус індивідуальності.

Методичні рекомендації до проведення практичних занять

Мета практичних занять – розширення у студентів інформування до загальної проблематики курсу, озброєння сукупністю вмінь придбання нової наукової інформації, формування навичок роботи з різними джерелами інформації (законодавчими, нормативними документами, науковими, навчальними, методичними джерелами, періодикою), перетворення інформації та подання її в різних формах (виступ, цитата, теза, анотація, реферат тощо).

На практичних заняттях студенти проявляють самостійність та творчу активність, спрямовану на розширення та деталізацію знань, здобутих на лекціях, а також придбають вміння висловлювати особистісну точку зору та аргументувати її.

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (д.ф)	Кількість годин (з.ф.)
1	1. Випишіть із психологічних словників ключові поняття теми: диференціальна психологія, диференціально-психологічна парадигма, організм, індивід, особистість, індивідуальність, суб'єкт, інтегральна індивідуальність, універсальні дихотомії людинознавства. 2. Складіть бібліографію до курсу «Диференціальна психологія» (до 15 джерел). 3. Складіть короткий історичний нарис розвитку диференціальної психології.	6	8
2	1. Покажіть схематично місце диференціальної психології в системі людинознавства. 2. Випишіть із психологічних словників ключові поняття теми: типологія, методологічний підхід, індивідуалізаційний підхід, метод, напрям дослідження, психологічні типології, патопсихологічні типології, прикладні психологічні типології, нормативний напрям, кореляційно-факторний напрям, диференціально-психологічна діагностика, генетична психологія, вікова та гендерна індивідуалізація, персоналістичний напрям. 3. Складіть таблицю або блок-схему основних методологічних підходів з конкретними прикладами до них.	6	8

3	1. Випишіть із психологічних словників ключові поняття теми: артикульованість сприймання, діапазон реакцій, диференціальна когнітологія, когнітивний стиль, образна сфера, перцептивний контроль, психомоторні стилі, сенсорномоторні стратегії, суб'єктивний сенсорний досвід, установка, фокус уваги, его-контроль, активація, воля, негативні емоції, пластичність, стиль мови, саморегуляція. 10 2. Підберіть методики для вивчення пам'яті, пізнавальної (відчуттів, сприймань, уяви, мислення, мовлення), емоційної та регулятивної (увага, воля) сфери людини.	6	8
4	1. Випишіть із психологічних словників ключові поняття теми: активність, динаміка психічних процесів, диференціальна психофізіологія, конституціональний фактор, властивості нервової системи, соматотип, тип ВНД, темперамент, типологія темпераменту. 2. Підберіть методики для вивчення темпераменту. За допомогою цих методик визначте особливості свого темпераменту.	6	8
5	1. Випишіть із психологічних словників ключові поняття теми: характер, структура характеру, «Я-концепція», «образ-Я», самооцінка, наполегливість, спрямованість, вольова саморегуляція, акцентуації характеру. 2. Із словників української мови випишіть поняття, якими описують характер людини. 3. Підберіть методики для вивчення характеру. За допомогою цих методик визначте особливості свого характеру.	6	8
6	1. Випишіть із психологічних словників ключові поняття теми: варіативність IQ, вербальний інтелект, невербальний інтелект, коефіцієнт інтелекту, спадковість, нейротизм, сенсорномоторний інтелект, здібності, емоційний інтелект. 2. Підберіть методики для вивчення інтелекту та здібностей. За допомогою цих методик визначте індивідуальні особливості свого інтелекту та здібностей.	8	8
7	Випишіть із психологічних словників ключові поняття теми: стиль, когнітивний стиль, індивідуальний стиль діяльності, стиль поведінки,	6	8

	компенсаторність, стиль людини.		
8	1. Випишіть із психологічних словників ключові поняття теми: особистість, особистісна риса, екстраверсія, інтроверсія, активність, соціабельність, емоційність, тривожність, гнів, сором'язливість, п'ятифакторна модель особистості, лексичний підхід, структурно-функціональна модель особистості, формально-динамічна модель особистості. 2. Підберіть методики для вивчення особистості. За допомогою цих методик визначте особливості своєї особистості.	6	8
9	Випишіть із психологічних словників ключові поняття теми: морфофункціональна асиметрія мозку, індивідні властивості, інтегральна індивідуальність, цілісність індивідуальності; диференціація, ієрархічність, координованість, інтегрованість; соціоекономічний статус індивідуальності.	8	12
	Разом	56 год	76 год

**Критерії оцінювання навчальних досягнень
здобувачів вищої освіти під час самостійної роботи
на семінарських та практичних заняттях**

1-2 бали – студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, процеси, явища і робити певні висновки; відповідь його правильна, але недостатньо осмислена; самостійно відтворює більшу частину навчального матеріалу; відповідає за планом, висловлює власну думку щодо теми, вміє застосовувати знання для виконання за зразком; користується додатковими джерелами.

3 бали – знання студента є достатньо ґрунтовними, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює події з точки зору смислового взаємозв'язку, уміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки та залежності між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями. Студент виявляє вміння рецензувати відповіді інших та опрацьовувати матеріал самостійно.

4 бали – студент володіє глибокими та міцними знаннями, здатний використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та протиріччя процесів; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали; самостійно визначає окремі цілі власної учбової діяльності; вирішує творчі завдання;

відрізняє упереджену інформацію від об'єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну.

5 балів – студент має системні, дієві знання, виявляє творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів-доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; вміє ставити й розв'язувати проблеми, самостійно здобувати та використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї; самостійно виконує науково-дослідну роботу; логічно і творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої обдарування та нахили.

7. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

1. Передумови виникнення психології індивідуальних відмінностей, як наукової дисципліни.
2. Канали отримання інформації про індивідуальність.
3. Когнітивний стиль в психології індивідуальності.
4. Як проявляється статевий дипсихізм в області професійної діяльності?
5. Асиметрія півкуль і її прояви.
6. Теорії геніальності.
7. Акцентуації характеру.
8. Достойства і недоліки підходу з позиції рис.
9. Темперамент і характер: як вони співвідносяться?
10. Стиль життя і самоактуалізація.
11. Структура і характеристика здібностей.
12. З якими факторами пов'язані прояви асоціальної поведінки?
13. Обдарованість і геніальність.
14. Факторні теорії інтелекту.
15. Я- концепція як основа життєвого стилю.
16. Охарактеризуйте Модель Великої П'ятірки.
17. Диференціальна когнітологія як напрям диференціально-психологічних досліджень.
18. Стилi педагогічного спілкування.
19. Прийоми і способи наукової класифікації.
20. Індивідуальний стиль діяльності.
21. Що таке стратегія психологічного подолання?
22. Взаємодія середовища і спадковості.
23. Психологічні теорії темпераменту.
24. Спрямованість особистості в структурі індивідуальності.
25. Теорії рис особистості.
26. Еволюційна теорія статі.
27. Достойства і обмеження психологічних типологій.
28. Стилi лідерства.
29. Індивідуальність, як інтегральна біопсихосоціальна характеристика людини.

30. Статеві відмінності і статеворольова поведінка.
31. Базові компоненти характеру.
32. Генетика лідерства.
33. Деструктивні тенденції індивідуальності.
34. Класифікація методів диференціальної психології.
35. Внутрішньосімейні процеси як фактор формування індивідуальних відмінностей.
36. Психологічні типи за К.Г.Юнгом.
37. Типології характеру.
38. Мотивація трудової діяльності та її дослідження.
39. Етнокультурні передумови індивідуальних відмінностей.
40. Психофізіологічна основа індивідуальних відмінностей.
41. Вплив темпераменту на індивідуальний стиль діяльності.
42. Я – концепція як прояв індивідуальних відмінностей.
43. Індивідуальні відмінності життєвого успіху.
44. Методи дослідження індивідуальності.
45. Типологія як координата індивідуальності
46. Створення професійних типологій.
47. Статеві відмінності в психологічних якостях.
48. Соціально значима діяльність і її варіації.
49. Індивідуальні відмінності психічних процесів.
50. Вплив статусного рівня на інтелект.
51. Диференціальна специфіка феномену креативності.
52. Диференціація сенсорних і сенсомоторних реакцій немовлят.
53. Психомоторні стилі як комплекс форм моторної активності.
54. Індивідуальні параметри сприйняття.
55. Диференціація уявлень і уяви.
56. Індивідуальні особливості уваги.
57. Індивідуальні особливості пам'яті.
58. Сильові характеристики мислення.
59. Критерії відмінностей між соціальними групами.
60. Диференціальні крос-культурні дослідження рас, націй, етносів.

Порядок подання та захист ІНДЗ

1. Звіт про виконання ІНДЗ подається у вигляді реферату, презентації тощо.
2. ІНДЗ подається викладачу не пізніше ніж за 2 тижні до підсумкового контролю або завершення семестру.
3. Оцінка за ІНДЗ виставляється на заключному занятті (семінарському, практичному) на основі попереднього ознайомлення викладача зі змістом ІНДЗ. Можливий захист завдання шляхом усного звіту студента про виконану роботу або презентації.
4. Оцінка за ІНДЗ враховується при виведенні підсумкової оцінки з навчального курсу. Максимальна кількість балів – 15.

Критерії оцінювання ІНДЗ

При розробленні критеріїв оцінки за ІНДЗ береться за основу повнота і правильність виконання завдання, ступінь усвідомлення та розуміння студентом навчального матеріалу проблемного характеру; враховується здатність студента диференціювати, інтегрувати та уніфікувати отримані знання, застосовуючи наукову термінологію; уміння здійснювати самостійний пошук та використання додаткового матеріалу для глибокого, логічного і творчого аналізу вивченого; уміння творчо застосовувати теоретичні знання при виконанні практичних завдань; мовленнєве оформлення відповіді тощо.

1 бал – студент має початковий рівень знань і не виявляє інтерес до навчального матеріалу; механічно відтворює зміст відповідного параграфу підручника/посібника; копіює певне завдання без будь-яких власних висновків та узагальнень;

2 бали – студент виявляє первинний інтерес до навчального матеріалу; має фрагментарні навички в роботі з підручником, але самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі; здатен давати відповіді на прості, стандартні запитання;

3 бали – студент знає близько половини навчального матеріалу і здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача; описує явища, процеси без пояснень їх причин; за допомогою викладача здатен відтворити їх послідовність, але слабо орієнтується в поняттях;

4 бали – студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє основний навчальний матеріал, але відтворює його з помилками та неточностями; здатен з помилками й неточностями дати визначення основних понять; відповіді на додаткові питання непослідовні та нелогічні;

5 балів – студент має стійкі навички роботи з текстом підручника; може самостійно оволодіти більшою частиною навчального матеріалу; формулює поняття, наводить приклади, підтверджує висловлене судження одним-двома аргументами; здатен за необхідності використовувати наочні матеріали;

6 балів – студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу; може поверхово аналізувати події, процеси, явища і робити певні висновки; відповідь його правильна, але недостатньо осмислена;

7 балів – студент самостійно відтворює домінуючу частину навчального матеріалу; відповідає за планом, висловлює власну думку щодо теми, вміє застосовувати набуті знання при розв'язуванні психологічних задач; користується додатковими джерелами;

8 балів – студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал; розуміє основоположні теорії та факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє застосовувати засвоєний матеріал у стандартних ситуаціях;

9 балів – студент уміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних теоретичних положень; самостійно користується додатковими джерелами; свідомо контролює власні навчальні дії; правильно використовує термінологію; складає таблиці та схеми;

10 балів – знання студента є достатньо повними; він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно описує певні явища з точки зору їх смислового взаємозв'язку; відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими фрагментарними неточностями;

11 балів – студент уміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки та залежності між явищами та фактами, розглядати виявлені закономірності, робити самостійні висновки; загалом належною мірою контролює власну учбову діяльність;

12 балів – студент володіє глибокими та міцними знаннями, здатен використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та протиріччя процесів; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали;

13 балів – студент самостійно визначає окремі цілі власної учбової діяльності; вирішує творчі завдання; відрізняє упереджену інформацію від об'єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну щодо власної;

14 балів – студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів-доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ;

15 балів – студент вміє ставити й розв'язувати проблеми, самостійно здобувати та використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї; самостійно виконує науково-дослідну роботу; логічно і творчо викладає матеріал у будь-якій формі; активно розвиває свої обдарування та нахили; вільно висловлює перспективи у відповідній сфері досліджень.

8. Методи навчання

Лекції (традиційна, лекція-візуалізація), пояснення, розповідь, семінарські заняття, евристична бесіда, бліц опитування, інструктаж, дискусія, диспут, інтерактивні вправи, ілюстрування, творчі завдання, опрацювання наукових джерел, виконання ІНДЗ.

9. Методи контролю

Поточне оцінювання: усне та письмове опитування, поточне тестування, оцінювання ІНДЗ та самостійної роботи, підсумковий тест.

Підсумковий контроль - екзамен.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	ІНДЗ	Підсумковий тест	Разом
5	5	5	5	5	5	5	5	15	45	100

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену (диференційованого заліку)	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
64-74	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання за національною шкалою

Оцінка А «5» («відмінно») (90–100): студент виявляє міцні, глибокі та системні знання навчально-програмованого матеріалу; відповідь студента повна, правильна, логічна, містить аналіз, систематизацію, узагальнення навчального матеріалу; демонструє вміння самостійно знаходити та користуватися джерелами інформації, критично оцінювати окремі нові факти, явища, ідеї, встановлювати причинно-наслідкові та міжпредметні зв'язки, робити аргументовані висновки; користується широким арсеналом засобів доказів власної думки, вирішує складні проблемні завдання; виявляє варіативність мислення і раціональність у виборі способів розв'язання практичних завдань; творчо застосовує професійні вміння і навички; вміє пов'язати теорію з практикою; володіє культурою викладу інформації, мова студента грамотна.

Оцінка В «4» («добре») (82–100): студент виявляє міцні, повні, ґрунтовні знання навчально-програмованого матеріалу; демонструє розуміння основоположних теорій і фактів, вміння аналізувати, порівнювати та систематизувати інформацію, встановлювати зв'язок з обраною професією та робити висновки; використовує загальновідомі докази у власній аргументації; вільно застосовує матеріал у стандартних ситуаціях; відповідь студента в цілому правильна, логічна та достатньо обґрунтована, однак при відповіді та виконанні практичних завдань допускає несуттєві помилки; рівень мовленнєвої культури відповідає загальноприйнятим нормам.

Оцінка С «4» («добре») (75–81): студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, проте його знання недостатньо глибокі та осмислені; відповідь на рівні загальних уявлень про предмет; демонструє деяке порушення логічності й послідовності викладу матеріалу; виявляє вміння частково аналізувати навчальний матеріал, порівнювати та робити певні, але неконкретні й неточні висновки; не вміє пов'язати теоретичні положення з практикою; має фрагментарні навички в роботі з джерелами інформації; виявляє невисоку культуру викладу знань.

Оцінка Д «3» («задовільно») (67–74): студент фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу; має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення; виявляє елементарні знання фактичного матеріалу; викладає матеріал уривчастими реченнями, при відповіді допускає суттєві помилки, які не здатен виправити після коректування запитань; недостатньо володіє розумовими операціями; відсутні уміння і навички у роботі з джерелами інформації; не вміє логічно мислити та викласти свою думку.

Оцінка Е «3» («задовільно») (60–66): має мінімально достатні знання з дисципліни, зі значними помилками; у загальному недостатньо орієнтується у теоретичних ключових поняттях змістового модуля, теми; не досить впевнено, з суттєвими помилками застосовує знання у практичних ситуаціях.

Оцінка Ф «2» (35-59) (з можливістю повторного складання): студент не має мінімально достатніх знань з дисципліни; погано або зовсім не орієнтується у теоретичних ключових поняттях змістового модуля, теми; не виявляє навичок застосування знань у практичних ситуаціях; демонструє; не виявляє творчі уміння застосування знань, навичок у навчально-дослідній та практичній діяльності.

Оцінка FX «2» («незадовільно») (0–34) (з обов'язковим повторним курсом): не має мінімально достатніх знань з дисципліни; погано або зовсім не орієнтується у теоретичних ключових поняттях змістового модуля, теми; не виявляє навичок застосування знань у практичних ситуаціях.

Питання до екзамену з курсу «Диференційна психологія»

1. Передумови виникнення диференціальної психології та історія її розвитку.
2. Предмет та завдання диференціальної психології.
3. Сильові характеристики мислення (когнітивні стилі).
4. Конституційні теорії темпераменту (типології Кречмера та Шелдона).
5. Властивості темпераменту, виділені школою Б. М. Теплова В. Д. Небиліцина.
6. Регулятивна теорія темпераменту Яна Стреляу.
7. Концепція структури темпераменту В. М. Русалова.
8. «Я-концепція» як центральне утворення характеру.
9. Самооцінка в структурі характеру.
10. Індивідуальні відмінності у здібностях людини.
11. Сутність інтелектуального коефіцієнту IQ.
12. Відмінності в інтелекті, обумовлені спадковими факторами та соціокультурним середовищем.

13. Поняття емоційного інтелекту (коефіцієнт EQ).
14. Поняття стилю у сучасній психології. Типологія стильової поведінки.
15. Особливості когнітивного стилю та характеристика його параметрів.
16. Індивідуальний стиль діяльності.
17. Концепція стилю людини О. В. Лібіна.
18. Атрибутивні стилі.
19. Поняття особистісної риси, запропоноване Г. Оллпортом.
20. Механізми виникнення особистісних рис: нейрофізіологічні (І.П. Павлов, А. Айзенк), фіксація установок (В.Г. Норакідзе).
21. Характеристика факторних теорій особистості (Р. Кеттел, А. Айзенк).
22. Концепція інтегральної індивідуальності В. С. Мерліна.
23. Статеві відмінності та соціальні стереотипи.
24. Статеворольова поведінка людини (за П. П. Горностаєм).
25. Назвіть історичний етап розвитку диф. психології на якому вона стала окремою наукою.
26. Хто засновник диференціальної психології?
27. Наведіть приклади психогенетичних методів.
28. Назвіть загальнонаукові методи дослідження.
29. Який метод дослідження ви використаєте для аналізу впливу генетики та середовища на розвиток психологічних якостей?
30. Назвіть види індивідуальних каналів відчуттів.
31. Дайте визначення диференціальної психології.
32. Назвіть стилі реагування на ситуацію.
33. Дайте визначення копінг-стратегій. Наведіть приклади.
34. Назвіть три види відмінностей, які вивчає диференціальна психологія.
35. Поясніть поняття «атрибутивні стилі», назвіть їх види.
36. Назвіть основні складові атрибутивного стилю (структура).
37. Назвіть основні стилі вирішення конфліктів.
38. Порівняйте стратегію конкуренції та компромісу.
39. Дайте характеристику особам з провідними візуальним, аудіальним, кінестетичним каналами сприймання.
40. Опишіть три етапи розвитку диференціальної психології.
41. Розкрийте основні передумови появи диференціальної психології.
42. Дайте ґрунтовну характеристику історичних методів дослідження.
43. Дайте загальну характеристику психогенетичних методів дослідження.
44. Розкрийте співвідношення понять людина, суб'єкт, особистість, індивід, індивідуальність.
45. Поясніть параметри індивідуальності (компенсаторності, оптимальності, результативності і адаптивності).
46. Розкрийте специфіку використання формального підходу.
47. Розкрийте специфіку використання інтегрального підходу.
48. Поясніть, що спільного та відмінного між копінг-стратегіями та механізмами психологічного захисту. Обґрунтуйте свою думку.
49. Розкрийте теорію темпераменту за В. М. Русаловим (3 блоки).

50. Поясніть когнітивні стилі: полезалежність-поленезалежність, аналітичність-синтетичність.

11. Методичне забезпечення

Навчально-методичне забезпечення, періодичні видання, посібники, мультимедійні презентації за змістом тем.

12. Рекомендована література

Основна

1. Диференційна психологія / за заг. ред. С. Д. Максименка. Київ : Слово, 2013. 600 с.
2. Карапетрова О. В. Диференціальна психологія: навчально-методичний посібник. Бердянськ : БДПУ, 2014. 216 с.
3. Мазяр О. В. Диференціальна психологія. Модульний курс: навчальний посібник. Київ : Кондор, 2017. 284 с.
4. Палій А. А. Диференціальна психологія. Київ : Академвидав, 2010. 432 с.
- Романевська Л. І., Подкоритова Л. О. Диференціальна психологія. Львів : Новий Світ, 2011. 236 с.
5. Туриніна О. Л., Варлакова Є. О. Диференціальна психологія : навч.-метод. посіб. Київ : ДП «ВД Персонал», 2012. 136 с.

Допоміжна

1. Анастаси А. Дифференциальная психология. Москва : ЭКСМО Пресс, 2001. 745 с.
2. Ахвердова О. А., Волоскова Н. Н., Белых Т. В. Дифференциальная психология. Санкт-Петербург, 2004. 168 с.
3. Белоус В. В. Проблема типа темперамента в современной дифференциальной психологии. *Психологический журнал*. 1981. Т. 2, №1. С.45–55.
4. Галян О. І. Диференційна психологія : методичні рекомендації до семінарських занять. Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ, 2015. 84 с.
5. Галян О. І. Практикум з диференційної психології. Дрогобич, 2006. 117с.
6. Гуревич К. М. Дифференциальная психология и психодиагностика. Санкт-Петербург : Питер, 2008. 338 с.
7. Ильин Е. П. Дифференциальная психология профессиональной деятельности. Санкт-Петербург : Питер, 2008. 432 с.
8. Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 544 с.
9. Коpecь Л. В. Психологія особистості. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 460 с.
10. Либин А. В. Дифференциальная психология: на пересечении европейских, российских и американских традиций. Москва : Смысл ; Per Se, 2000. 549 с.

11. Лихачова О. Життєвий шлях особистості. *Психолог*. 2004. № 18. С. 2–6.
12. Масенко В. Особистість. Індивідуальність. Кого виховувати? *Психолог*. 2004. № 2. С. 1–3.
13. Пасніченко А. Е. Диференціальна психологія у тестах. Практикум. Чернівці : Рута, 2005. 84 с.

13. Інформаційні ресурси

1. http://pidruchniki.com/1584072030228/psihologiya/diferentsialna_psihologiya
2. <http://book.tr200.net/v.php?id=4153598>
3. http://esu.com.ua/search_articles.php?id=24417
4. <http://osvita.ua/vnz/reports/psychology/295>